

16. YÜZYIL DİVAN ŞAİRLERİNDEN TATAVLALI MAHREMÎ VE ŞÜTÜR-NÂMESİ¹

Şener DEMİREL*

ÖZET

Türk Edebiyatındaki hikâye geleneği, oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Klâsik Türk edebiyatında daha çok manzum/mesnevi nazım şekliyle yazılan hikâyeler, zaman zaman kimi sanatçılar tarafından nazım-nesir bir şekilde de kaleme alınmıştır. Bu tür eserlerden biri de 16. yüzyıl şairlerinden Tatavlı Mahremî tarafından yazılan “Şütür-nâme” adlı eserdir. Bu makalede adı geçen eserin yeni yazıya çevirisi ve incelemesi yapılmıştır.

Şütür-nâme, Baba Şütür adındaki bir devenin başından geçenlerin alegorik bir şekilde anlatıldığı eserdir. Eserde Baba Şütür vasfında okuyucuya bir takım mesajlar verilmiştir. Metindeki hikâyelerin arasına serpiştirilen Farsça şiirler, özellikle deve ile ilgili benzetme ve deyimler dikkat çekici derecede yerli yerinde kullanılmıştır. Bu arada dil ve üslup üzerine yapılan değerlendirmede Şütür-nâme'nin sade nesrin güzel örneklerinden biri olduğunu da belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Tatavlı Mahremi, Şütür-nâme, hikâye.

Tatavlı Mahremi, A Divan Poet Of 16th Century And His Şütür-Nâme

ABSTRACT

Story tradition in Turkish literature, has a quite long history. In Classical Turkish literature, stories were mostly written in verse/*mesnevi* pattern, but occasionally some artists used prose. One of the works written out in this pattern is Şütür-nâme by Tatavlı Mahremi, in the 16th century poet. The work mentioned in this article is transliterated into the new writing and studied.

Şütür-nâme is a work in which the adventures of a old person named Father Şütür are told in a alegorical way. In the work, some messages are given to the reader in the person of Father Şütür. Persian poems scattered among the stories in the text and especially the similes and idioms about the camel are used in strikingly appropriate places. Besides, when we evaluate the language and style we can state that Şütür-nâme is one of the good examples of simple prose.

Key Words: Tatavlı Mahremi, Şütür-nâme, story.

¹ Yard.Doç.Dr.Şener DEMİREL 16. yüzyıl Divan Şairlerinden Mahremi ve Şütür-nâmesi, Milli Folklor Dergisi Uluslararası Halkbilimi Dergisi, 65, 49-66, Nisan, 2005

* Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Elazığ, 2003.

AMAÇ

Bu makalenin amacı 16. yüzyıl şairlerinden Mahremî'nin Şütür-nâme adlı alegorik eserini bilim dünyasına tanıtmaktır.

KAPSAM

Makalenin kapsamı Mahremî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri; Klâsik Türk edebiyatındaki mensur hikâye geleneği; Şütür-nâme'nin muhteva, dil-üslûp açısından değerlendirilmesi ve Şütür-nâme'nin çevriyazılı metnini içermektedir.

GİRİŞ

A. Mahremî'nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Mahremî, Klâsik Türk edebiyatında adını daha çok Türkî-i Basit cereyanının temsilcilerinden biri olarak duyurmuştur. Galata'nın köylerinden Tatavla'da (bugünkü adı Kurtuluş) doğan şair, doğduğu yerden dolayı edebiyat tarihlerinde daha çok Tatavlı Mahremî olarak anılmıştır. Babası, Sultan II. Bayezid'in musahiblerinden Tatavlı Mehmed Ali Bey'dir. Şair bu hususu Şeh-nâme adlı eserinde şöyle dile getirir:

Misâl-i şems ma'rûf adı Ahmed
Mürebbîdür sana atan Mehemed

'Ali Beg kim Tatavul künyetidür
O künyet neslinün key şöhretidür

Niçe eyyâm Sultân Bâyezide
Musahib olmuş ol hân-ı sa'ide (Aynur, 1997:1)

Asıl adı Ahmed olan Mahremî, medrese eğitiminden sonra yirmi yıl kadar Galata'da kâtiplik ve nâiplik görevlerinde bulunur. Bu görevi sırasında Pirî Paşazade Mehmed Çelebi ve Aşçızade Hasan Çelebi'nin paskalya törenini izlemek üzere kıyafet değiştirip Galata'daki bir kiliseye gitmeleri üzerine söylediği;

Galataya sanem seyrine gelmiş
Sitanbuldan bir iki dîn ulusu (Aynur 1997:1)

şeklindeki beyit sebebiyle azl edilmişse de, özür dilediği için görevine iade edilmiştir. Mahremî, Galata Kadısı Beyşehirli Hasan Çelebi'nin Selanik kadılığına tayin edilmesi üzerine, onunla birlikte Selanik'e giderek, ona naiplik eder. Bir süre sonra İstanbul'a dönmeğe karar veren Mahremî, dönüş yolunda bindiği geminin düşman eline geçmesiyle ailesiyle birlikte esir düşer. Fidyeye karşılığında hem kendisinin hem de ailesinin özgürlüğünü satın almak ister ve bu amaçla İstanbul'a gelir, fakat yaşadığı birtakım talihsizlikler sonucu fidye parasını toplayamadan ölür. Arkadaşlarından Nakkaş Haydar fidye parası olan 1700 floriyi

temin eder ve şairin ölen oğlu hariç ailesinin geri kalanını İstanbul'a getirtir. Kafzâde Faizî, şairin ölümü üzerine “Âh rihlet-i Mahremî” (942/1535) tarihini düşürmüştür.

Oldukça sıkıntılı bir hayat geçiren Mahremî, bu durumunu Şeh-nâme adlı mesnevisinde şöyle dile getirir:

İyâlün var ola ondan ziyâde
 Bir ay yitmez tolarsa ev zevâde
 Kişi başına düşmez nîm akçe
 Bakar ol da degül hep sîm akçe
 Sayarsın gün kaçan gice diyü ay
 Bu hâl ile kalursan hâlüne vay (Aynur 1997:175)

Bu beyitlerde geçim sıkıntısı içerisinde kazandığı paranın ailesini geçindirmeye yetmediğini, evde kendisini bekleyeninin on kişiden fazla olduğunu ve aldığı yiyeceğin bir ay bile idare etmediğini anlatır.

Mahremî'nin Klâsik Türk edebiyatı içindeki önemi, daha çok Edirneli Nazmî ile birlikte Türkî-i Basit cereyanı çerçevesinde kaleme aldığı şiirlerinden kaynaklanmaktadır. Şair her ne kadar aruz vezniyle, sade, terkipsiz bir Türkçe kullanarak şiir yazmaya çalışmış ve bundan dolayı bu tür şiirlerine Türkî-i Basit adı verilmiş ise de Şeh-nâme adlı mesnevisinde hiç de böyle bir yaklaşım içinde olmadığı görülür. Buna rağmen şairin çağdaşlarına göre, eserlerinde gözle görülür oranda Türkçe kelime ve deyimlere yer verdiği dikkat çeker.

Birçok Divan şairi gibi Mahremî de sanatını ve şiirlerini anlatırken kendisini İran şairleriyle (Nizâmî, Hüsrev ve Câmî) kıyaslamış ve onlardan üstün tutmuştur. Meselâ, Şeh-nâme adlı eserini Firdevsî'nin aynı adlı eseriyle kıyaslamış ve bu eserinin Firdevsî'ninkinden daha üstün olduğunu iddia etmiştir:

Yazam şeh nâmına bir şeh-nâme
 Ki ola reşk-i kitâb-ı Şeh-nâme
 Dahı âlemde itmeye bir üstâd
 Ne Firdevsî ne Şeh-nâme'sin yâd (Aynur, 1997:248).

Mahremî'nin bugün için elimizde birkaç eseri bulunmaktadır. Bunlardan “Basit-nâme” adlı eseri hakkında tezkirecilerden sadece Âşık Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âli bilgi vermektedir (Âşık Çelebi, 118b; İsen, 1994:272). Fuad Köprülü de bu bilgilerden hareketle olsa gerek Mahremî'nin basit ve sâde Türkçe ile yazılmış şiirlerini içeren bir eserinin olduğuna işaret etmiştir ki Basit-nâme diye adlandırılan eser, onun ele geçmeyen divanıdır(Köprülü,1989:281). Bu divanda yer alması muhtemel birkaç gazel Pervane Beg Mecmuasıdır (Pervane Beg Mecmuası, Topkapı Sarayı Ktp. Bağdat, 406). Yazarın ikinci eseri “Şeh-nâme”dir. Bu adla üç eseri bulunmaktadır: Şeh-nâme I'de II. Bayezid, Şeh-nâme II'deYavuz Sultan Selim ve Şeh-nâme III'te Kanunî Sultan Süleyman dönemlerini anlatmaktadır. Mahremî'nin en önemli eseri de bu olsa gerek. Çünkü bu eserlerinde sadece padişahların yapmış oldukları seferleri veya savaşları anlatmakla kalmamış aynı zamanda devrin ahlâk anlayışını, dünya görüşünü de dile getirmiştir. Ayrıca söz konusu eserin yazıldığı dönemde fethedilen Kemah, Mardin, Âne gibi kalelerin ele geçirilişini, 1515'te meydana

gelen ve Kapalı Çarşı civarında çok sayıda binanın yanmasıyla sonuçlanan, İstanbul'un gördüğü büyük yangınlardan birini oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır (Aynur,1997:132-134). Mahremî'nin bir diğer eseri “Şütür-nâme” adlı ahlâk ve öğüt kitabıdır. Şair bu eserinde Baba Şütür adlı bir devenin başından geçen olayları anlatmıştır. Bir diğeri “*Mecma'ü'l-Letâyif*” adlı büyük kişilerin başlarından geçen olayların fıkra (ya da kısa anekdotlar) şeklinde anlatıldığı eserdir. Bunların yanı sıra bir de “*Tarabü'l-Mecâlis*” adlı bir ahlâk ve öğüt kitabı da bulunmaktadır. Bu eserinde de yine kuşlar ve bazı vahşi hayvanlarla ilgili bir takım olaylar anlatılmıştır.

Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla şair son derece renkli ve çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Şütür-nâme ve Tarabü'l-Mecâlis gibi eserlerinde, insanlarla hayvanlar arasında değişik açılardan ilgi ve benzerlik kurarak okuyucuya mesajlar vermeye çalışması, onun iyi bir gözlemci ve gözlemlerini başarılı bir şekilde ortaya koyan bir sanatçı olduğunu göstermektedir.

Makaleye konu olan Şütür-nâme adlı manzum-mensur hikâyenin elimizdeki bu nüshası Berlin Devlet Kütüphanesi 282 numarada kayıtlı bir mecmua'nın 367b-374a varakları arasındadır (Sohrweide,1981).

B. Klasik Türk Edebiyatında Mensur Hikâye Geleneğine Kısa Bir Bakış

Dar anlamda “olmuş veya olması mümkün olan olayların anlatılmasıyla ortaya konan edebî eser” olarak tanımlanan hikâye teriminin geniş anlamı “bir olayın anlatımı”dır. Daha değişik bir ifadeyle ise hikâye “olmuş, olması mümkün olsun veya olmasın tasavvur edilmiş konuların, olayların, vak'aya dayanılarak hususî bir üslûpla anlatılmasıyla meydana gelmiş edebî eserdir” (Kavruk, 1998:2).

Klâsik Türk edebiyatında oldukça köklü ve zengin geçmişi bulunan hikâye türü manzum, mensur ve manzum-mensur olmak üzere üç şekilde kaleme alınmıştır. İster manzum isterse mensur olsun, hikâyeler dil ve üslûp bakımından üç grupta toplanabilir:1. Divan edebiyatı estetiği ile Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle ve sanatlı bir üslûpla yazılmış olan hikâyeler. 2. Sade bir dille ve yalın bir üslûpla yazılmış olan hikâyeler. 3. Dilde ve üslûpta her iki ifade özelliğinden her ikisini de az çok taşıyan hikâyeler (Mazıoğlu,1985:20). Şütür-nâme yukarıdaki tasnifin üçüncü grubuna girmektedir. Çünkü eser her ne kadar sade bir dil ve üslûp ile yazılmış ise de özellikle metnin baş taraflarında metnin aralarında biraz daha sanatlı ve secîli bir anlatımın kullanıldığı görülmektedir.

Klâsik Türk edebiyatındaki mensur hikâyeler dil ve üslûp dışında kaynaklarına ve konularına göre de farklı tasniflere tâbi tutulmuştur. Kaynaklarına göre: 1. Çeviri hikâyeler; a-Farsça, b-Arapça, c-Diğer dillerden yapılan tercüme hikâyeler. 2. Te'lif hikâyeler. 3. Uyarılama “adaptasyon” hikâyeler (Kavruk, 1998:14). Mahremî'nin Şütür-nâmesi söz konusu tasnifin ikinci grubunda yer alır. Yani Şütür-nâme hem konusu hem de mahallî yer ve kişi adlarıyla te'lif bir eserdir.

Mensur hikâyeler konularına göre farklı gruplarda değerlendirilmiştir. Bunlardan birisi Ağâh Sırrı Levend'in yaptığı tasniftir. Bu tasnifte dinî konular, enbiya ve evliya menkabeleri; aşk hikâyeleri; kahramanları tarihten alınmış hikâyeler; temsilî hikâyeler; tasavvufî hikâyeler; serüven hikâyeleri ve sergüzeş-nâme ve hasbihal yollu hikâyeler yer almaktadır (Levend, 1967:72-73). Son zamanlarda yapılan bir çalışmada mensur hikâyeler konularına göre üç grupta değerlendirilmiştir: 1. Masal unsuru taşıyan, olağanüstü olay, yer ve şahıslarla ilgili

motiflerin yer aldığı hikâyeler (Binbir Gece Hikâyeleri, Bahtiyâr-nâme gibi.). 2. Gerçek hayattan alınan her türlü sosyal konunun işlendiği yerli hikâyeler (Bursalı Hoca Abdurrauf Hikâyesi, Hamse-i Nergisi gibi). 3. Eğlendirirken düşündüren, mizahî nitelikli latifeler (Latife-i Lâmiî, Letâif-i Zâtî gibi) (Kavruk, 1998:167). Şütür-nâme yukarıdaki iki tasnifin birincisinde temsili hikâyeler, ikincisinde ise eğlendirirken düşündüren, mizahî nitelikli latifeler grubuna girmektedir. Gerçekten Şütür-nâme konusu itibariyle hem temsili hem de eğlendirirken düşündüren bir hikâyedir. Şütür-nâme'nin baş kahramanı olan Baba Şütür temsili bir karakterdir. Baba Şütür'ün başından geçenler ve anlattıkları mizahî niteliklidir. Bu arada yer yer okuyucuyu düşündüren kıssa ve anekdotlar da bulunmaktadır.

Türk edebiyatındaki mensur hikâye geleneği Uygurlara kadar gitmektedir. Bu dönemde Toharca'dan çevrilen Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi, Şilâzin adlı bir mütercim tarafından aynı dilden çevrilen Çaştani Bey Hikâyesi vs. belli başlı hikâyelerden birkaçıdır (Kavruk, 1998:5). Kaynaklarına göre yapılan tasnifin önemli bir ayağını teşkil eden çeviri hikâyeler içinde en önde gelenleri Farsça'dan çevrilen Hint masal külliyyatı olan Kelile ve Dimne ile aynı teknikle yazılan hatta onun bir taklidi sayılan Marzubân-nâme'dir. Her iki eserin de birçok çevirileri bulunmaktadır. Hem Kelile ve Dimne hem de Marzubân-nâme esas olarak çerçeve hikâye tekniğiyle yazılmış fabl niteliğindeki çok sayıda hayvan hikâyesinden oluşmuşlardır. Aralarındaki temel fark sonuçlandırmadan kaynaklanmaktadır. Kelile ve Dimne'de genellikle suçluların, haksızların, hilekârların masumlar karşısında galip ve güçlü çıkmasına karşılık Marzubân-nâme'de masumlar sürekli haklıdır (Kavruk, 1998:24). Bu iki eserin dışında Hikâye-i Şirvan Şâh ve Şemâil Bânû, Hüsn ü Dil, Gülistân ve Bahtiyâr-nâme gibi birçok Farsça hikâyenin çevirisi yapılmıştır. Söz konusu Farsça eserlerin yanı sıra Arapça'dan yapılan çeviriler de bulunmaktadır. Bunların başında Kıssa-ı Yûsuf, Mikdad ve Miyâse ve El-Ferecû Ba'de'-şidde gibi eserler gelmektedir (Kavruk, 1998:51).

Türk edebiyatındaki ilk mensur hikâyeler(destan) arasında, Battal-nâme, Dânişmend-nâme, Hamza-nâme ve Ebu Müslim bulunmaktadır. Bu hikâyelerin bazıları 13. yüzyılda Selçuk İmparatorluğu'nun son devirlerinde Anadolu'da geniş halk yığınları arasında biliniyor ve okunuyordu (Levend, 1984:123). 15 yüzyılda teşekkül eden Dede Korkut Hikâyelerinin, Oğuz Destanı'nın birçok unsurunu taşıması ve destandan hikâyeye geçiş merhalesinin karakteristik bir örneği olması bakımından Türk hikâyeleri arasında özel bir yeri ve önemi vardır. Doğu Türkçesinden Eski Anadolu Türkçesine çevrilmiş Bahtiyâr-nâme (10 Vezir Hikâyesi), Şeyh-zâde Ahmed'in II. Murad adına yazdığı Erbain-i Subh u Mesâ (Kırk Vezir Hikâyesi) 14.-15. yüzyıllara ait mensur hikâyelerdir. 16. yüzyılda manzum-mensur hikâye çevirileri Tûtî-nâme, Hatem-i Tay ve Firûz Şâh gibi eserlerle devam eder. Öylesine ki bu yüzyılda Leylâ vü Mecnûn, Yûsuf u Züleyhâ ve Ferhad ile Şirin gibi hikâyeler nesirle de yazılarak halk hikâyesi biçimine dönüşmüştür (Mazıoğlu, 1985:24-25).

17. yüzyıldaki mensur hikâye geleneğinin önemli bir halkasını süslü nesrin önde gelen temsilcilerinden biri olan Nergisi'nin yazdığı hikâyeler oluşturur. Hikâyelerini Nihâlistan ve Meşâkku'l-uşşâk adlı eserlerde toplayan Nergisi, hikâyelerinde çok ağdalı bir dil ve üslûp kullanmıştır. Buna rağmen hikâyeler 17. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatına ait sahneleri, yazarın zengin hayâlinin yarattığı tipleri ve tanınmış tarihî şahsiyetlerle ilgili rivayetleri içermesi açısından yerli hikâye olarak dikkat çeker (Mazıoğlu, 1985:29).

18. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış olmasına rağmen bu yüzyıl mensur hikâyelerinin en önde geleni Muheyyelât-ı Aziz Efendi adıyla tanınan Giritli Aziz Efendi'nin kaleme aldığı hikâye külliyyatıdır. Eser eski şark hikâyelerinin motiflerini ve masal unsurlarını taşımakla birlikte eski hikâyecilikten modern hikâyeciliğe geçiş ürünüdür. Eser hayâl-i evvel, hayâl-i

sâni ve hayâl-i sâlis olmak üzere iç içe geçmiş üç grup hikâyeden meydana gelmiştir (Mazıoğlu, 1985:32).

Buraya kadar Türk edebiyatındaki hikâye geleneği üzerine yapılan kısa değerlendirmelerden sonra Şütür-nâme'nin incelenmesine geçilebilir.

C. Şütür-nâme'nin İncelenmesi

Metin müellif hattı değildir. Ele geçen tek nüshası, Berlin Devlet Kütüphanesi 282 numarada kayıtlıdır ve hikâyenin müstensihine ait bir bilgi de yoktur. Metinde âyet, Arapça ibarelerin ve bazı Türkçe kelimelerin yazımı dışında hareke kullanılmamıştır. Metnin imlâsında yazarın yaşadığı 16.yüzyıldan hareketle Eski Anadolu Türkçesi imlâ özellikleri esas alınmıştır. Arapça ve Farsça ön ve son eklerin yazımında Prof.Dr. İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşlere uyulmuştur (Ünver, 1993). Metnin bazı yerleri silindiği için okunamamıştır. Okunmayan yerler metin içinde gösterilmiştir.

1. Muhteva

Şütür-nâme'nin konusu Baba Şütür adlı gün görmüş, ârif ve muzip kişilikle donatılmış bir devenin başından geçen olaylardır. Ancak olaylar arasında belli bir mantık bağının olmadığı, aksine Baba Şütür'ün, başından geçen olayları duruma göre gelişigüzel bir şekilde anlattığı görülmektedir.

Eserde okuyucuya alegorik bir anlatımla, teşhis ve intak sanatı çerçevesinde çizilen Baba Şütür vasfında bir takım mesajlar verilmiştir. Şütür-nâme'de konunun gidişine göre yer yer hikâyeler, fıkralar ve anekdotlar anlatılmıştır. Ayrıca metinde görülen Farsça mısra ve beyitlerin anlatılan konuyu daha iyi bir şekilde vurgulamak, konuya açıklık getirmek ve az da olsa hikâyeyi tek düzelikten kurtarmak amacıyla yazıldığı anlaşılmaktadır. Şeyhî'nin Hâr-nâmesi de benzer yapıdadır. Bu tür anlatımlar satirik-alegorik anlatımlardır.

Yazar, eserini temsilî olarak Baba Şütür isimli bir deve üzerine kurmuştur. Bu kuruluş içinde yazar önce devenin dinî açıdan önemi üzerinde durmuştur. Tevrat, Zebûr ve İncil'de deve ile ilgili olarak bir takım ifadelerin yer aldığı belirtilmiş, daha sonra İslâmî bakış açısından değerlendirme yapılmıştır. Eserde önce Hz. Peygamber'in nübüvvetini bütün cemâdat ve hayvânatin ikrar ettikleri, daha sonra da Hz. Ebûbekir'in 400 deveyi sadaka olarak İslâmiyet'in emrine verdiği, Hz. Ömer Faruk'un hilafeti zamanında Medine'den Şam'a gelirken hizmetçileriyle deveye sırayla bindikleri, Hz. Osman'ın 1000 deve kurban ettiği ve Hz. Ali'nin şehit düşerken bir deveye bindiği ve en sonda da Hz Ayşe'nin Vak'a-i Cemel'de bir deveyi üç ayağı üzerinde yürütme mucizesini gerçekleştirdiği hikâye edilmiştir. Bunların dışında yer yer yine deve eksenli Kur'an-ı Kerim'den birkaç ayet (Gâşiye 17., Mâide 14., Araf 73., 77., Mürsel'a 33.) de iktibas edilmiştir. Yukarıda anlatılanlar klasik mesnevi tertibindeki tevhid, münacaat, na't ve çihâr-yâr-ı güzine yapılan övgüleri hatırlatmaktadır.

Metnin dinî muhtevası ortaya konulduktan sonra, esas hikâye kısmına geçilir ve Baba Şütür'ün başından geçenler anlatılır. Hikâyenin baş kahramanı Baba Şütür namındaki bir deve olduğu için yapılan benzetmeler, anlatılan kıssa, fıkra ve anekdotlar da deve ile ilgilidir. Buna bağlı olarak metinde Nasreddin Hoca ile ilgili iki fıkra vardır. Bu fıkralardan biri şudur: "...nitekim Mevlânâ Nasruddin Hoca rahmetullahi 'aleyh bir gün baş kazırlarmış acırmış meger o esnâda bir deveye yük yükledirmiş deve bagırmış Nasruddin Hoca eyitmiş 'acebâ şol derd-mend devenün dahı başını mı kazırlar ki güler dimiş" (373a- 21-24).

Şütür-nâmede, Baba Şütür'ün kendisini yermek ve ne derece ahmak bir kişi olduğunu göstermek amacıyla (372b/15- 21 satırları arasında) bir bilmece sorulmuş ve cevabı da bilmece geleneğine göre verilmiştir:

“.....(15) bir gün bir oğlan bir bilmece meşelin sordı ki dört lâb bir küp egri çûb yumrı top nedür didi ben eyitdüm ki cânlu mı cânsız mı eyitdi cânludur eyitdüm yinür mi yenmez mi eyitdi yinür bizüm evde var mı didüm eyitdi vardur fikr idüp eyitdüm bilemedüm 'âciz çalup şehir istedi Develi'nün Çarahîsâr'ın virdüm çabûl eylemedi âhir Lapseki'yi alup eyitdi devedür dört lâb ayağıdur bir küp çarnıdur (20) egri çûb boynıdur ki çevgândan çalatdur yumrı top başıdur diyüp ol oğlan benüm hamâçatuma gülüp kendüzin bilmezler de sağa selâm olsun.”

Folklorik hayata dair anlatılan bir oyun da, “aşık oyunu”dur. Baba Şütür bu oyunun, nasıl oynandığını 372b/4-13 satırları arasında şöyle anlatıyor:

“.....hâtâ oğlanken dahı şöyle (5) bed-tâli'düm ki büsbüyük deve gibi oğlanken benden kiçirek oğlanlarla aşık oynardum yudarlardı aşık oynunda dahı şol bir nevî oyun ki oğlancıklar içinde şiç kırtul dimekle ma'rûfdur ekşer evvel oyunu oynayup nevbet hâşma dönicek Deveci Murâd bir bir avurt diyü ağzum yurlardı zîrâ oğlancıklar bu sözi ol oyunda çok dirlere ol oyunun dahı aslı budur ki (10) aşıgun sultân tarafı düşicek yeşer hâcib tarafı düşicek bir aşık dahı çatar hâcible sultân ikisi bile düşicek şiçması oldur ki yeşilür pes benüm tâli'imün şomluğı ekşer çat durur çat durur da şiçururdu hâşm yudardı nice olaydı ki ben yudaydum.”

Metinde kıssadan hisse sayılabilecek bir takım olaylar da anlatılmıştır. Özellikle “son pişmanlık fayda vermez”, atasözünü veya “bir işin sonunu düşünmeden karar vermenin ne gibi kötü sonuçlara yol açacağı” gibi bir anafikri esas alan, 373a/27- 373b/26 satırları arasındaki hikâye bu gün dahi halk arasında anlatılmaktadır. Bu arada Baba Şütür, anlattığı hikâyelerden alınacak dersleri, yine kendini eksen alarak, hikâyenin sonunda vermektedir. Hikâye bu yönüyle bir anlamda fabl türüne yaklaşmaktadır.

Eserde olağanüstü türden sayılabilecek bir durum söz konusu değildir. Bu arada olayların geçtiği yerlerin ve yine olaylarda sözü edilen kişi adlarının “deve” ile ilgili lakaplarla (Develi'nin Karahisar'ı, Deveoğlu dükkanı, Deveci Murad, Deve Kemaloğlu, Deve Kemal Aga gibi.) anılması dikkat çeken bir başka husustur.

2. Dil ve Üslûp

Şütür-nâme'nin dili açık ve sadedir. Her ne kadar giriş kısmı ağıdalı ve sanatlı bir üslûpla kaleme alınmışsa da (özellikle metnin baş taraflarında, 367b-368a arasında, yer yer ağıdalı bir anlatım söz konusudur) eserin bütününde sade bir dil ve üslûp kullanılmıştır. Metinde geçen Arapça, Farsça kelime ve beyitler ile âyetlerden yapılan iktibaslar anlatımı daha canlı bir niteliğe büründürmüştür.

Şütür-nâme'de dilin kullanımında (mesnevilerde de görüldüğü gibi) bir farklılık göze çarpar. Şöyle ki; yazar, durum ya da tasvir anlatımlarında yer yer ağıdalı, sanatlı ve secîli bir dil üslûp kullanırken, diyalog ve olay nakillerinde daha sâde bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Hikâyenin büyük çoğunluğu konuşma ve olay anlatımlarından oluşmaktadır. Bu arada metinde az sayıda da olsa arık (zayıf, çelimsiz), sucıtmak (birdenbire sıçratmak, yerinden

kaldırmak), yiyni (hafif), turgurmak (durdurmak) gibi, Eski Anadolu Türkçesine ait kelimeler de bulunmaktadır.

Metinde sade bir dil ve üslûbun yanı sıra, yer yer secîli bir anlatımın varlığına şahit olunur “Sade nesirle yazılmış bazı eserlerde derece derece inşâ üslûbunun etkilediği ve o üslûptan gelen kelime, deyim ve klişelerin ara sıra nesre sızdığı görülür” (İz, 1996:V-VI). Yazarın bu konuda gayet titiz davrandığı, seçtiği kelimelerin seciyi meydana getirmesinde herhangi bir aksaklık oluşturmasına fırsat vermediği görülmüştür. Secîli anlatıma birkaç örnek şunlardır: şükr ü sipâs-ı bî-kıyâs; evlâd u ashâb-ı kibâr ve çihâr-yâr-ı muhtâr; fitratı inkıyâdla meftûr ve cibilleti ‘adem-i muhalefet ü ‘inadla mecbûldur; kaddüm nûn cigerüm hûn oldı; gam-ı rûzgâr-ı nâ-fercâmı hikâyet ve çekdügi elem-i bî-encâmı rivâyet eyledi.

Eserde dil ve üslûp açısından üzerinde durulacak bir konu da çeşitli deyim ve benzetmelerin kullanımıyla ortaya çıkan zengin ve zevkli mahallî söyleyiştir. Bu söyleyiş Türkî-i Basit cereyanının bir yansıması olarak da kabul edilebilir. Metindeki deyim ve benzetmeler büyük çoğunlukla deve üzerine kurulmuştur. Deyimlerden birkaçı şunlardır: Beli bükilmek, devede kulak, lök deve gibi, deve kinli, deve kuşu gibi...(ne bellü kuşdur ne bellü devedür). Dikkata değer görülen benzetmelerden birkaçı da şunlardır: Balık turşusu gibi ol-yüzleri turşu sat-, deve dudagı gibi sark-, deve gibi bükilüp sucı-, deve gibi taprayup kalkış-, devesi ölmüş ‘Araba dön-, emirâne beglik deve gibi yat-, hod deveye it urmuşa gel-, ıssın görmüş köpek gibi sırt-, istimâ’ olmuş deveye dönüp dur-, kuşun kıynağı inüp deve tabanı çıkup.

3. Sonuç

Klâsik Türk edebiyatında mensur hikâye geleneğinin belli oranda mevcut olduğu bir gerçektir. Kaynaklarına, şekillerine ve dil ve üslûplarına göre değişik sınıflandırmalar altında değerlendirilen mensur hikâyeler konularına göre oldukça zengin bir muhteva özelliği gösterir. Güldüren, güldürürken düşündüren mizahî nitelikli telif bir konu etrafında kaleme alınan mensur hikâyelerden birisi de 16. yüzyıl Divan şairlerinden Tatavlı Mahremî tarafından kaleme alınan Şütür-nâme adlı hikâyedir. Şütür-nâme, kahramanı hayvan (deve) olan alegorik bir hikâyedir. Alegorik olmasının yanı sıra hem konu hem de anlatılan olaylar ve kişiler günlük hayatta her an karşılaşılacak cinsten olduğu için aynı zamanda gerçekçidir de. Yazar, anlatımı zenginleştiren çeşitli atasözü, deyim ve benzetmelere başvurmuştur. Özellikle deyim ve benzetmelerin büyük bir çoğunlukla deve ile ilgili olması, konunun kompozisyonu açısından dikkate değerdir. Eserdeki olaylar, hikâyenin başında müstensih tarafından düşülen nottan da anlaşılacağı gibi daha çok eğlendirici bir nitelikte kaleme alınmıştır. Eserin zamanın İstanbul’unun eğlence ve kültür hayatına kendi çapında bir renk kattığı da söylenebilir.

ŞÜTÜR-NÂME-İ MAHREMÎ ÇELEBİ

Sâbıkân Galata nâibi olan şâ'ir-i sihr-âferîn ya'ni Mahremî Çelebi'nün Baba Şütür nâmında şehir-i İstanbul'uş mezesi olup rûz u şeb yârâna latîfe-güy olan ihtiyârûş hakkında eyledükleri risâlesi ve muhâveresi beyânındadır

367b (1) Şükr ü sipâs-ı bî-қыyâs ol sârbân-ı kârbân-ı ervâha ki eşbâh-ı ehl-i İslâm u küfri tefrîkiçün mekâbir ü muvahhidîn ü müşrikin üzre kudret develerün havâle kılmışdur şütürân nüh katâr-ı felegün mihmâr-ı ihtiyârını kabza-ı kudretine almışdur 'imâdi-i **368a** (1) felekdeki kadri kadar 'arûs-ı mâhuş öşüne ser-â-perde-i.....(okunamadı) deycûrı germişdür ve şebât-ı basît-i hâkiçün cibâli cimâl-i bâr-keş gibi şahân-ı zemîn üzre çökermişdür beyt

Der- 'ibâdet- hâ-i fermâneş-i ez rûy-ı niyâz
Kûh-ı ser-keş der teşehhüd mânde tâ rûz-ı kıyâm 2

neşr Zihî kâdir ki kudretiyle taşdan deve çıkarmışdı ve nice yıllar kavm-i Semûdı (5) sûd ile şavurmuşdur beyt

Şuyı incü iden hem odı gül-şen
'Aceb midür çıkarsa nâka taşdan

neşr Ve's-salâvât-ı bî-şümâr ol şütür-süvâr-ı 'Arab üzerine olsun ki Tevrît u Zebûr u İncil içinde mestûrdur ki şâhibü'l-cemelü'l-aşmer ve's-seyfû'l-meslûl ya'ni ol deve etin yicici ve kılıc urucu peygamber-i 'Arabîdür ki 'Arab ve 'Acem anuş celâli vaşfinda kâşîrdur beyt

Ânî ki şütürbân-ı celâl-i tu felek râ
(10) Ber bâr-keş-i kâdr-i tu bended çü derâyi ³

neşr Zihî âfitâb-ı burc-ı nübüvvet ki maşriq-ı hidâyetden tulû' idüp 'âlem-i zulûmâtı karanlığında kılmışken kara devenüş gövdesinde öbek gibi žuhûra gelüp envâr-ı İslâm ve eşî'a-i mu'cizât-ı bâhireyle rûşen u tâbân idüp cemâdât u hayvânât dile gelüp nübüvvetine ikrâr eylemişdür beyt

Çün şikâyet kıldı ıssından
Muştafâdan oldı derdine devâ

neşr Ve dahi evlâd u aşhâb-ı (15) kibâr ve çihâr-yâr-ı muhtâr üzerine olsun ki Hâzret-i Sıddîk-ı Ekber tekbîr-i evvel şevâbına yetişmekiçün dörtyüz korcukatlı deve şadağa virmişdür ve Hâzret-i 'Ömer-i Fârûk serîr-i hilâfetde râyet-i dîni 'ayyûka irmişken Medîneden şehir-i Şâm'a gelüp gulâmile deveye nevbetle süvâr olduğu ecilden şehre irdüğü mahalde nevbet gulâma dönüp gulâmı deveye bindirüp kendü şehir-i Dımışka piyâde girmişdür ve Hâzret-i şâhibü'l-hayâ (20) ve'l-îmân 'Oşmân bin 'Affân rızâ-yı Hânân u Mennân için hezâr deve kırbân

1 "İnsanlar O'nun emri gereği ibadettedir. Asi dağ da kıyamet gününe kadar teşehüdde kalmıştır."

³ "Sen öyle bir (kimsenin)ki senin ululuğunun devecisi, senin kadir(yüksek değer ve şeref)inin yük taşıyıcısına feleği bir çan gibi takmıştır."

itmişdür ve Hâzret-i esedu'llah-ı gâlib Âlî bin Ebâ Fâlib İbn Mulcem-i Hâib elinde şehîd olucağ bir deveye biner 'Arab mevzı'nda yüzi niğâb ile kendü gelüp tâbûtın alup gitmişdür ve dağı ezvâc-ı tâhiresi üzerine olsun ki Hâzret-i 'Aişe-i Sıddîka radiyallahu 'anha Vâkı'a-ı Cemel'de devesin üç ayağ (25) üzerine yürütmişdür ba'dehu bu risâlenün mü'ellifi ve Şütür-nâmenün muşannıfı Mahremî-i mücrimî eydür bir seher kim sehâb-ı mużlim kubbe-i eflâki ihâta idüp mânend-i şütür-bâr u şâhn-ı semâ üzre çökmişdür ve kıtar u şütürân-ı nüh felek-i şütür-kînün bâr-ı gâmdan kıavs-ı kıuzâh mişâl belin bükmişdür âfitâb-ı cihân-tâb ol cemel-i siyeh mânend-i sehâb esvâd içinde semm-i hıyâta dönüp sûzen-i (30) şa'sa'a ile bahiyye-i encümeni atlas-ı çarhdan sökmişdi ra'd-ı âsümân çün bu garrân- gûyân u gırivân olup ebr-i felek bisât-ı çarhda simât-ı bihen açup **368b** (1) ribât-ı kühen içre ni'met-i bârân-ı rahmeti dökmişdi sür'at-ı revşinden mihr-i felek-ârâ kef-i pây-ı şütür gibi sehâb içindeki peydâ ve gâh nâ-peydâ olup keşret-i bârândan zemîn-i İrağ seyl-âb olmuşdi tenevvür-i âsümândan gûyâki tûfân-ı belâ taşup cihân tolmışdi beyt

Pîlân-ı deryâ-yı Hâbeş çün üstürân-ı âb-keş
Ber-rûy-ı şâhrâ âb-hoş çün meşg-i sakğâ rîhte⁴

neşr Bâri ol gün seyr-i şâhrâ vü 'azm-i temâşâ mümkün olmayup yârân-ı bâ-vefâ vü hullân-ı bâ-şafâyla bir hücrede mütemekkin olmak fikrin idüp ittifâkla Baba Şütür şutr-i dilün hücre sine varup bâb-ı hücrenün bir kıanadını açık görüp gördük ki Baba Şütür kendü yatağında ayağın uzadup emîrâne beglik deve gibi yatur elinde Dîvân-ı Kâtibi Kıasîde-i Şütür-Hücreyi âvâzla (10) okur velâkin deve hoşâb-çiz gibi çiz ne didüğü anlanılmaz ve ne gevşedüğü ma'lûm degül yârânı görüp ih deve yirinden turup edeble zânû-yı hürmet üzerine gelüp eyitdi ma'zûr buyurun Deveoğlı dükkânından henüz gelmişdüm yorgun deve gibi yatdığımın aslı oldur biz eyitdük ki yorgunluğun Deveoğlı dükkânından gelmek yorgunluğuna benzemez (15) meger Atçılar Meydânında Deve Kemâl(ün) dikedüğü nişânı seyrândan gelürsin ola zirâ bu mertebede yorgunluk ol miğdâr yirden gelmege delâlet ider niteki deveye sormışlar kıandan gelürsin hâmamdan dimiş tabanından bellü dimişler diyicek Baba Şütür eyitdi hûb dir kerâmet harc itdünüz dünki gün ol seyrângâhı geşt itdüm bugün dağı anın yorgunluğudur ki harekete mecâlim olmadı (20) lutf idüp kıapuyı divâr eyleğ ki havânın bürüdeti var kıapu açık olmak münâsib degüldür zîrâ Egnibur devesi kıadar delikten deve deñlü sövuğ girer dimişler diyüp bir lahza şabr itdi gördi kimesne kıalkıp kıapuyı yapmaz bu ma'nâsı geleni şu deñlü kıo ki deveye kendü sine dimekdür diyüp kıaşd itdi ki kendü kıalkıp kıapuyı bend ide zürefâdan biri kıalkıp (25) Baba Şütürü şucıtmağ için kıapının ol bir kıanadını dağı açdı Baba Şütür anı görüp eyitdi bârekâllah senün meşelün hemân ol zârîfün idrâkine benzere ki ba'zı yârânına kendinün fehmini 'arz idüp eyitmiş geçende bir 'Acemün hücre sine varduğ 'Acem âb beyâr didi kimesne anlamadı ben turugeldüm kıapuyı kıapadum dimiş imdi ben kıapuyı yapmağa işâret itdüm sen kıapu açarsın (30) diyüp Baba Şütür biraz latîfe idüp andan yerinden turup hücrenün kıapusın yapmağa kıaşd itdi yaparken hatâyla bir parmağın kıapuya kıısdırdı **369a** (1) bî-hüzür olup eyitdi sübhanallah dek turanın devece ası var didükleri meşel muhağğak imiş diyüp bâri kıapuyı bend idüp andan hücre bucağın kıarışdırup ortaya bir miğdâr meyve getirüp cümleden evvel kendü ta'âma el şunup kıuşın kııynağı inüp deve tabanı (5) kııkup yemege meşgûl oldu ba'd ez ta'âm u tekellûf Baba Şütür tarîğ-i taşallufa âğâz idüp kelîmât-ı taşavvufa sâz itdi lisân-ı vâ'iz dehân-ı mevâzi'i güşâde idüp eyitdi kışi ne deñlü bâz gibi şehbâz ve kıaz gibi gerden- dırâz u bülend-âvâz olursa dâ'im

⁴ "Su çeken develeri andıran Hâbeş denizinin filleri(bulutlar)sakanın tulumu gibi güzel suyu çölün üzerine dökmetedir(boşaltmaktadır)."

"Su çeken develeri andıran Hâbeş denizinin filleri(bulutlar)sakanın tulumu gibi güzel suyu çölün üzerine dökmetedir(boşaltmaktadır)."

şütür gibi hâmil u şabûr ve kâni' vü bâr-keş olup ser-keş olmamak gerek görmez misiz ki şütür bu resme zahâmet- (10) beden u dirâzî-i gerden ve bülendî-i kavâ'imle her hizmete kâ'im ve tarîk-i Ka'bede nice günler şâ'im olup cümle-i behâyim içinde hilm ü itâ'atle mülâyim olduğu sebebden imtiyâz bulup fitratı inkıyâdla meftûr ve cibilleti 'adem-i muhâlefet ü 'inâdla mecbûldur ol hilm u şabrûn semeresidür ki kâr-bânân-ı 'Arab şusuzluk beriyeye yollarını kat' itmekiçün deve kırsağında şu şakırlarmış pes bu fazîlet ü (15) kerâmet ki deve de vardır sâ'ir hâyvânâtun kınkısında vardır devenün mehâbeti ziyâde olduğu ecilden Naşruddin H'âce 'aleyhi rahmetihi eyitmişdür ki müselmânlar şükr idün ki Hâk Te'alâ deveye kınat virmemiş yoğsa tamuñıza çıķup evuñizi başuñıza yıķardı dimiş imdi deve 'acâyib maħlûkâtdandır niteki Hallâķ-ı âlem devenün hilķati hâķķında buyurur kıavluhu Te'alâ Efelâ yenzurüne ile'l ibili keyfe huliķat⁵ (20) beyt-i li-mü'ellifihi

Eger h'âhî ki rahm âyed ziyâdi
Çü üştür şabr kün ber berde-bârî⁶

neşr Bârî Baba Şütür bunun gibi pend ü neşâyih idüp ba'dehu hemmden hikâyet ve ğamdan şikâyet idüp eyitdi âh elinden bu felek-i sufle-nevâz-ı dîn-perverün ki gündüzün tîĝ-i mihrile helâkuma kıaşd idüp ve ğiceler seng-i kevâkible meydân-ı 'inâda seng-sâr itmek ister bu deve kînlü (25) felegün elinden kıaddüm nûn ve cigerüm hûn oldı nażar itmez misiz ki seherden üştür-i ser-mest gibi kükreyüp kef-endâz olmışdür bu devvâre-i bî-karâr-ı çarhuñ kevâkibünün ba'zı seyyâr ü ba'zı şâbitken kendüde hiç zerrece şebât yoķ harmenininde ğendüm encümi gündüzün ğüm ğiceler merdüm gibi peydâ idüp bu lu'bet-bâz felekler lu'bunı her dem bana 'arz ider bu devrânun hicrânı yükin ol kıadar ki ben (30) çekdüm evzânî bürde çekmez ki bunun yükinden nice biñ devenün beli üzülmişdür pes âdem buna nice taħammül itsün bilmezem ki ne virdi almaz yoğsa deve dişi buĝday mı **369b** (1) şatdı diyüp bu resme necm-i devrândan biraz şikâyet idüp yine Dîvân-ı Kâtibî'i eline alup hâle münâsib bu matla'ı oķıdı kim beyt

Merâ ğayş-i şütür vârhâ be-hücre-i ten
Şütür velî nekunem ğam küca vü hücre-i men⁷

çünkü Baba Şütür sârbân-ı nüh kıatâr-ı felekden bu resme şikâyet idüp ğam-ı (5) rûzgâr-ı nâ-fercâmı hikâyet ve çekdüĝi elem-i bî-encâmı rivâyet eyledi biz dahı diledük ki bâd-ı nasîhat-ı yârânla sehâb-ı ğamını taĝıdup bârân-ı şikâyeti teskîn idevüz yine bir hikâyete âĝâz idüp ehl-i taşavvufdan iştikâbe ser-âĝâz itdi eyitdi bu zamâne zâhidleri ne bellü şüfidür ne bellü şâfidür hemân bunlar meşelde deve kıuşı ğibidür ki ne bellü kıuşdur (10) ve ne bellü devedür beyt

Çün şütür -murgı şinâs in zümre râ
Ne keşed bâr ü ne pered ber-hevâ

Ger be-per ğüyend ğuyed üştürem
V'er nihî bâreş be-ğuyed tâ'irem⁸

⁵ “İnsanlar devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?” (Ĝaşiye/17)

⁶ “Eĝer çok rahmet gelmesini istersen sabırlılık üzerine deve gibi sabret.”

⁷ “Deve, fakat ğam yemem, üzölmem benim hücrem bizi deve yağmurundan ten hücreğine kıurtar”

⁸

“Bil ki bu ĝurup deve kıuşu ğibidir;ne yük çekerek ne havaya uçar. Eĝer ona uç derlerse deveyim der. Yük yükleyecek olursan kıuşum der.”

neşr Bunların kârı hemân hayvân gibi yemektür ⁹ÖD·ÛOC BİÆ DN DØÆ Ú BİÆDë ve deve gibi toprayıp kalkışmağdur 'Arabiyye ¹⁰iÎC BÏÂOC , ÜÈDÈGÎC ÍS× CBİÆ ièÎC ÜÇÎ ÎDÂ ÚApÃÎC i¼C libâs-ı zühd ile kendüleri ârâyide edeb-i 'ömr-i 'azîzi (15) bî-fâ'ide geçürürler ve mâ'ide sevdâsında cân virürler 'Arabiyye

ælñDØÎC ÜvC i¼BÏÎC ,Øv
ælñCrÎC MDÆpeÎC éÛµ ÍCm

éOëA ÓC ÚApÃÎCiwÛ

¹¹ ælñB× DÛiÏµ ÍrÛC DÛFo

neşr Bunlar bir bölük hârâm-h'ördür ki ehl-i hayrât u hasenât sadâkat u zekâtdan ba'zı nesne i'tâ ve in'âm itse ol gurûh k'el-en'âm bir yere cem' olup içinden bir iki hûb-sûret (20) u bed-sîret ile el bir idüp ¹²aGÂ ØØÎ øÂlÏÎC tarîkiyla ol sadâkayı kabz idüp gayra parmak hisâbın virürler sen ne kadar deve gibi bükilüp suçısañ fâ'ide itmez hemân saña devede kulağın gösterürler birazcık sadâkayı deve zekâtı gibi başdan başlayup içlerinden biri bir habbe ziyâde alamasuñ diyü tekrâr tekrâr hisâb iderler nitekim dinmişdür nazm

EŞh DNoßα DèÛëC kßF íç, pÊ (25)

Ökp× Bëk ÚßZ ÚDNpiv iÎ,

ælëk, ÚDV ÚßZ iËë pç pçD²F

ÖktÊ , oD× ÚßZ iËë pç ñ-DGF

P¾pËF Pev ñ × Ík ClÛ, Clh

¹³ ÜÇ ÍF ÖD·Û ÎDÆ ÖCßÂC ñ ëqC

⁹ Ye'külüne ke-mâ-te'külü en'âm "Onlar, hayvanların yediği gibi yerler."

¹⁰ Efi'l-kur'ân-ı kâle leküm ilâhî kulû mislü'l behâyimi ve erkusu ileyye "Kur'an'da Allahım size " hayvanlar gibi yiyin ve bana raks edin mi? (dedi de siz böyle yapıyorsunuz. ç.n.)"

¹¹ Semi'a'l-şufiyyu isme'l-mâ'ide
Zâle 'anhu'l-hârekâtü'z-zâ'ide

Nesiye'l-Şurâne illâ âyetehu
Rabbenâ enzil 'aleynâ mâ'ide"

"Sufî "el-Mâide" ismini duydu. Onun fazla olan davranışları kayboldu. "Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrayı indir... Mâide/114" hariç Kur'an-ı Kerim'in geri kalanını unuttu."

¹² Es-sadaqati limen kabaza. "Sadaka onu alanındır."

¹³ Gurûhî bûd inhâ sûretâ hûb

Veli bed sîretân çün dîv merdüm

Be-zâhir her yekî çün cân u dîde
Be-bâtın her yekî çün mâr u kejdüm

Hudâvendâ dil-i men saht be-girift
Ez in aqvâm k'el en'âm u bel hüm

"Bunlar yüz olarak güzel bir grup idi. Fakat insanları azdıran (ayartan) şeytan gibi kötü ahlâklı. Görünüşte her biri can ve göz gibi. İçten ise her biri yılan ve akrep gibi. Ey Allahım! Benim gönlüm hayvan hatta (hayvandan da alçak olan) bu insanlardan katılaştı.(Furkan/44. ayete telmih var. Ayetin açıklamasında şöyle denilmektedir: Bu gibi kimseler, yani hayvandan bile alçak olan kişiler, akıllarına ve kendilerine ulaşan ilâhî tebliğe uymayıp sırf hissiyatına göre hareket etmeleri bakımından hayvanlara benzetilmiş; hayvanlarının hareketlerinin kendilerine verilen güç ve kabiliyetlerin yaratılış amacına uygun olmasına karşılık böyle kimselerin davranışlarının bu özellikten yoksun bulunmasından ötürü de onlardan gidişçe daha sapık oldukları belirtilmiştir.)

neşr Bilmezem ki bunlar bu hîrs u âzla ve bu turk u tâzla râh-ı hâkîkat ve tarîk-i Hudâya ne resme dûş ve ne tarîkla uş iderler rubâ'ıyye

ÇpN ÜÜİF İ× éÆ ÚDÜëk ÍVC æCo îjo ÚßZ(30)

Dç kDF pOzC qC , fpd kDF qC DçÂ qC

PwîÛ éÆ ÚCkpÊ ÈGv îrîZ Co çësh îDç kDF

¹⁴ DçoDF ù ëC ; îDWÜÆ Co ^p× îDèËÛN

neşr Ve bir dahi **370a** (1) bu fırça ki sûretâ şâhîb-tâc u hırça geçerler bir birine perde-i esrârını hârç idüp deryâ-yı mezemmet ve müsâvî-i ez-pây tâ-be gark gark olmuşlardur zamân-ı evâ'ilde sûfiyyünden ba'zısını işidirüz ve ba'zısını gördük birbirinün sırrını fâş eylemeyüp kitmân-ı esrârı kendülere kâr itmişlerdi şöyle ki (5) meydân-ı sırda seyr idüp imtîhân için deve gördüğ mi diyü su'âl itseler köşegini de görmedüm diyü cevâb virürlerdi ve dahi cüvânlığımız çağında kudret ve kuvvetimiz nihâyetde olduğu ecilden ve nefsi emmârenün hareketi ziyâde olduğu sebebden ner deve gibi şol kadar erkeklenürdük ki mâyalar bizi görse her biri benüm beseregüm diyü arçamı yapup oşayup tevâzu' (10) temelluğ iderlerdi biz dahi anlara deve kınnışın iderdük şimdi nâka-ı Sâlih gibi bu kavm-i Sâlih içine düşelden berü za'îf ü nâtüvân ve 'âciz ü muztarib-i bî-tâkat olup za'fimiz bir mertebeye varmışdur ki lök deve gibi künklerinün güciyle yürürüz bu zamâne şofileri 'aceb mürâyi tâifedür ki libâs-ı zâhiri birle kendüleri ârâyış ü zînet idüp sûretâ tâc (15) u pür-ser ü hırkadur ammâ sîretâ her biri bir ejderdür nazm

pF éF ælÜË¼ PÜ@iz öÂph

pF ækDèÛ îØçkC öİG@F

ßëk , éİid éİ@, γC éÂph

ßëk öFDhq öØiÛ γC éİ²F

ußÛDîÂ , ÚDGëDv γC éÂph

¹⁵ußiØİ@F ÚCk Èëk γC éİ@F

neşr Bunların ahvâli nâ-ma'kûl aqvâli nâ-merbût ef'âli nâ-mazbût (20) rûz şeb birbirinün ef'âl-i kabîhesini hâsib işleri kelimât-ı nâ-münâsib şöyle ki birisi bir kimesne ile âsümândan söyleşürken seni görse rîsmândan haber virür ki hiç münâsebeti yok hemân turup turup da deve dimek gibi âdem incindigünden ol maâlde deve depmesi diyecegi gelür hikâyet niteki bir ebleh bir cem'iyetde oturup hiç söylemezmiş (25) meger anası nasîhat itmiş ki zinhâr ol

¹⁴ Çün revî râh-ı ecel dînân ki mîbînem turâ
Ez çafâ ez bâd-ı hîrs u ez üstür bâd hâ

Bârhây-ı h'îş-râ çîzî-i sebuk gerdân ki nîst
Tang-hâ-yı merg-râ güncâyî in bârhâ

“Ecel yolunun üzeri gibi dinim ki seni görüyorum. Kafadan, hîrs rüzgârından ve rüzgâr gibi develerden. Kendi yüklerini biraz hafiflet. Zira ölüm geçidi bu yüklerin sığacağı (bir geçit) değildir.”

¹⁵ Hırça-ı şeytanet fikende bih ber
Be-tabla-ı Edhemi nihâde ber

Hırça eş vaşla vaşla hîle vü dîv
Be-şille eş nîme-i zuhâbe-i dîv

Hırça eş sâyebân u Kıyanûs
Başla eş dîk-dân-ı Batlamyûs

“Şeytanlık hırkasını üzerine atmış. Edhem'in kafasını üzerine koymuş. Onun hırkası yama yama hile ve şeytan. Hırka Kıyanus'un gölgesinden, Batlamyus'un ocağından.”

meclisde sen söyleme zîrâ delüsin sonra bir nasîhat hâsıl olur eger söylersen gâyet büzürg ü bülend bir söz söyle ki mecmû'ı tahsîn ideler dimiş ol dahi anasının pendini tutup kelimât itmezmiş ehl-i meclis ilhâh u ibrâm eyitmişler ki biz senün kelimâtundan hâzz iderüz ve gâyet müştâkuz niçün söylemezsin (30) elbette söyle dimişler ol dahi ¹⁶ ÄÜGÇ Ü× ÄØdC dahi keşf gibi bir lahza ser-girîbân tefekküre çeküp bir lahızadan baş kaldırup bî-münâsebet deve dimiş **370b** (1) imdi bunlar dahi tarîk-i taşavvufa gelicek bî-münâsebet söylemede hemân ol ebleh meşâbesindedür velâkin mekr u hîle fenninde şöyledür ki her biri deveyi kaldırup altında köşekin ister eger ben hâkimü'l-vaqt olaydum bu tâifeye işler iderdüm ki eñ küçügi devece olaydı imdi bu tâ'ife eger ba'zı ef'âl-ı şenî'e ve (5) aqvâl-ı beşî'e žuhûr getirüp Haqqun rahmetine vüšûk iderlerse ki Haq rahîmdür rahmet ider dirlerse gerçek Haq rahîmdür ammâ Haqqun gâzabı dahi vardır ittifâk gâzab ider rahmet itmezse ol vaqtin hâl nice olur hikâyet niteki ol bir harîf deve gördüğü yogımıš devenün ba'zı evsâfin naql idüp eyitmişler şed-aşl gerden-dirâz u bülend-bâlâ (10) bir canavar vardır dimişler eyitmiş bu didigüz canavar böyle bâlâ-ğaddiken nice yük ururlar eyitmişler çökdürüp yükledürler eyitmiş nice çökdürürler eyitmişler ih dirler hemân çöker ol harîf eyitmiş al vardı ihmâyü imdi ol deve kinleyin kendüler ümîd itdüğü olmaz hâl nice olur beyt-i li-müellifihi

Ü Ç× kDØOµC æp° Äd PØdpF İ;×
¹⁷ Ü Ç× ÄØÇ CpN lëA HØ° ÜDÈÆDÛ ÉÆ

(15) eger bu tâ'ife bir tarîkle rişte-i tûl-ı emeli elden kımayup hablullah-ı metîne ki i'tisâm itmeyeler şebâb-ı sündüs ü harîri ol vaqtin görürler ki ¹⁸«DîiîC Üv ¼ İØWîC Xîİë ıOd eger bu tâ'ifenün ef'âl-ı şenî'esinden birini haber virdirsenüz bunlardan bir bölüğü ki vefâ harmenün sûfileridür ekşer namâzı bî-vaqt kılurlar şöyle ki şabah namâzın vaqt-i işrâğda öğle (20) namâzın vakt-i 'aşarda ikindü namâzın illâ 'aşara yevmihi mes'elesiyle 'âmil olup ekşer evkât-ı mekrûhede kılurlar ahşâm namâzını hod yedi katâr deve geçicek vaqti geçer dirler anlar yetmiş katâr deve geçdükdün sonra kılurlar yatsu namâzın hod ol kâzibler şubh-ı şâdiğda edâ iderler huşûsâ cum'a gicelerindeki meşeldür cum'a gicesi hâtûnla cimâ' itmeyen deve (25) borçlu olur dirler anlar ol gice ahşâmdan semâ'a girüp şabâha dek raşs ururlar cimâ'a mecâlleri kılmayup ol fağîrlar şol kıadar deve borçludur ki nihâyeti yokdur inanmazsanız fil dededen ve deve taşagından eşek murâddan ve baykuş sofiden ve keçi büzüğinden sorun ki ne kıadar biğ deve borçlulardur tâ-ğaziyye künhile ma'lûm ola ben nice def'a (30) kendülere bu ahvâli tenbîh eyledüm ki bî-vaqt namâz kılan ve hâtûnlarunuz cum'a gicesi mahrûm idüp deve borçlu olman didüm beni eslemeyüp **371a** (1) nasîhat itdükçe başa ratb u yâbis kelimât iderler anlarun kelimâtı hod deveye it urmuşca gelmez diyüp Baba Şütür bu vechile gâh gam-ı devrândan hikâyet ve gâh elem-i akrândan şikâyet 'arz idicek yârândan biri tahsîn idüp eydür Baba Şütür bârekallah eger mevâ'iz ü neşâyih ise ancağ olur (5) ammâ kelimâtunuzdan şöyle fehm olunur ki 'Arab vâ'iziyle çok münâsebet kesb itmişsin anun muşâhabet ü münâsebet u kelimâtınun te'sîridür ki tarîk-i Haqqa sülûk idüp bu kıadar menzil kat' eylemişsiz ki dimişlerdür mısra'

¹⁶Ahmaqu min habanneça "Habennakadan daha ahmak" anlamında Arapça bir deyim olarak kullanılmıştır (El-Müncid, Beyrut 1988. s.982). Turkish and English Lexicon'da "Hebennaka" kelimesi "Yezid'in soyadı olarak geçmekte ve ayrıca aptal anlamına da gelmektedir. "Hebennak" olarak okunduğunda ise "cüce" anlamıyla karşılaşılmaktadır. (Sir James W.Redhouse,Turkish and English Lexicon, New Edition, Çağrı yay. İstanbul, 1992, s.2157)

¹⁷ Meşev be-rahmet-i Haq girre i'timâd mekun

Ki nâ-gehân gâzab âyed turâ helâk mekun

"Hakk'ın rahmetine aldırılmazlık etme ki aniden gazab gelir. Kendini helâk etme."

¹⁸ Hattâ yelice'l-cemelü fi sümmi'l-hıyâti "Hatta onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kıadar cennete giremeyeceklerdir."(A'raf/40)

¹⁹ Pvc pGço İqDÜx îßv Epµ Mßα Co éÂDÛ

neşr: Baba Şütür eyitdi beli 'Arabla muşâhebetimiz bir dereceye varmışdı ki bir lahza beni görmese (10) devesi ölmüş 'Araba dönerdi ol yâr-ı zarîf eyitdi Baba Şütür bu meşeli yerinde yâd eylemedün zîrâ bir kimse toyum olsa ol vaqtin herîf devesi ölmüş 'Araba döndi dirler mübâlâgayla toyumluğdan kinâyettür ya'ni ol devesi ölen 'Arab deve etine nice toyum oldıysa bu dahi öyle toyum olmuşdur dimekdür ammâ bunda bir nükte dahi vardır ki sonradan fehm olındı (15) zîrâ dakîk söylersin evvel vehlede murâduñuza varılmaz böyle dimekten murâduñuz böyle remz olmuş ki 'Arab muşâhebetünüzden mañzûz degülmiş belki sizün yüzünüz görmemek 'Arabun yanında büyük ganîmetmiş ol sebebden devesi ölmüş 'Araba dönermiş diyüp ol yâr-ı zarîf Baba Şütürle biraz lafife idüp eyitdi 'Arabdan ne dinledünüz ve ne öğrendünüz Baba Şütür eyitdi birkaç âyetün tefsîrin (20) istimâ' itdük evvel bu âyet ki kavm-i Semûdla nâka-ı Şâlih hikâyetin beyân ider ki kavluhu Te'âlâ ²⁰ øëC ÜÇÎÖ øÂDÛ ilâ âyetihi ve dahi bu âyetün ma'nâsını dinledük ki kavm-i Semûd ol deveyi şirirleyüp helâk itdüklerin bildirür kavluhu Te'âlâ ²¹ ÜÈFO p×C Úµ ßOµ , øÂDÛÎC pÃ·¼ ilâ âyetihi ve bir dahi bu âyet-i kerîmenün tefsîrini ma'lûm idindük ki nâr-ı cehennemden çıkan şerâre beyânındadır ki kavluhu Te'âlâ (25) ²² pçαøÏDØV ÜèÛDÆ ya'ni ol cehennemden çıkan kıgılcımlar şaru şaru develer gibi ola diyüp Baba Şütür müfessirlik idüp ²³ pçÆ 1Ã¾ éëCpFpwçN Ú× hadîsinden gâfil olup germiyyetle nice istimâ' itmedügi âyetün tefsîrinden haber virdi andan ol yâr-ı zarîf eydür Baba Şütür bu zühhâd ki 'abbâd-ı şâhib-evrâddur bunları böyle mezemmetle kadh idicek ehl-i mu'âşeret ki her lahza 'ayşa mübâşeret (30) iderler ma'lûmdur ki anları ne resme medh idersin didi Baba Şütür ol nükte-i ta'n-âmîzi işidüp mihmâr-ı ihtiyârı elinden gidüp yine kelimâta şürû' idüp **371b** (1) eyitdi mu'âşirân-ı zemâne ki mücâvirân-ı hum-hâne olmuşlardur anlarda dahi hayr u bereket ve men'-i ma'kûl üzere hâreket kılmamışdur zîrâ ekşer ehl-i zemâne hîrs u hased ile tolmışlardur şöyle ki birinün evinde biñ deve qurbân itseñ ol ehl-i nîrân kâyil degildür ki ceyrânından birine bir vaşile vireler ilerü zamânda bir tañrı birağsa (5) bir deve virürlermiş şimdi eger şol bir sayil-i a'mâ gibi ki lağabına deve taşığı dirler sû'âl idüp yâ miftahu'l-ebvâb diyü büyük gezeñ ifta'hullahdan gayr cevâb gelmez eger ziyâde ibrâm u ilhâk ve tazarru' u nâliş iderseñ bir pâre nân-ı huşk getirürler ki mânend-i kef peşk-i râyiha-ı kefden yenmez ve dendân-ı insân aña kâr eylemez şöyle ki bir kez bu yenmege kâbil degül bunı âdem mi yer ki deryâya birağsañ îslanmaz (10) diseñ hışm ile deve kimi de yidügin yi diyü cevâb virürler imdi bunların gibi zât-ı hasîs mânend-i 'ayş-ı şütür küşe-i mey-hânede çöküp birkaç kadeh çeküp lâ-agla cür'arı bir birinün üzerine döküp hezâr 'usretle 'işrete âğâz itsele meclislerinde olan me'kulât-ı

¹⁹ Nâka râ şavt-ı 'Arab sû-yi menâzil rehber est

"Deve için Arab'ın sesi gidilecek menzillere(konak yerlerine) doğru kılavuzdur."

²⁰ Nâkatullahi leküm âyeten. Ayette şöyle denilmektedir: Semûd Kavmi'ne kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin); ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar. Ayetle ilgili olarak aşağıdaki açıklama yapılmıştır: Semûd Kavmi'ne kardeşleri Salih peygamber olarak gönderilince, dediler ki "Eğer sen hakikaten bir peygamber isen dua et de şu taşın içinden bir dişi deve çıksın. O zaman senin peygamber olduğuna inanırız." Hz. Salih de dua etti, o taşdan istedikleri gibi bir deve çıkıverdi. Bu mucizeyi görenlerden bir kısmı ona iman etti, diğerleri ise kâfirliklerinde devam ettiler. Hz. Salih kavminden, deveye dokunmamalarını, devenin serbestçe yiyip içip dolaşmasını istediği halde onlar deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Bunun üzerine Salih Peygamber bulunduğu bölgeden hicret etti, kavmi ise şiddetli bir deprem ile helâk oldu.(A'raf/73)

²¹ Fe'aşaru'n-nâkate ve 'atav 'an emri rabbihim "Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar." (A'raf/77)

²² Ke'ennehü cimâletün şufrun "Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir." (Mürselât/33)

²³ Men tefessere bi re'yihî fekad keferu "Kim kendi görüşü istikametinde tefsir yaparsa kâfir olur."

nisyâna gülmek muhâldür zîrâ ekleh-i kâbil-lisân revğan-ı be-lesân gibi ol meclisde nâ-yâbdur nazm

(15)Nohud u mercüme bâlig u baqla
İlâhi peynirinden bizi saqla

Şoğan u şarmuşağ peynir u havvâr
Siline istiridye midye murdâr

‘üñfûvân-ı cevânîde ba’zı yâr-ı žarîfle ‘ayş u ‘işret iderdük ki zamânun mu’âşirleri diyâr-ı musâhebetün müsâfirleri kûşe mecâlisün mücâvirleri bir şohbete bünyâd itseler meclisi fevâkihe ile ol resme zînet iderlerdi ki sultânî emrûdu ve havvânî alma (20) ve deve dişi enârla mâl-â-mâl olurdu altun gümüş deve tabanı kadehlerle ‘aşkar gözi tolular içerlerdi şimdiki ‘ehl-i ‘işret geçen mühmilâtı içdüğü ekşer çipel toludur ol vaqtin her meclise varup deve gibi çöküp oturmağ murâd itseñ ehl-i meclis şafâlar sürüp beşâret ü sürûrla birbirine işâret idüp deve çökecek yer bulur diyü lafife iderlerdi şimdiki ehl-i ‘işretün meclisine varsan öglerinde devecük (25) bindi kavurmasının şarmusağı koğusından âdem turamayup kendüler lisân idündükleri balıq turşusu gibi yüzleri turşu şatup inkıbâzından dudaqları turşu şatup deve dudağı gibi sarğarsın dañı her birinün gözine deve dikenini gibi olup incinmeden diken üzerinde oturur gibi oturursın egerçi bu zamâne halkınun şûretâ ef’âli ve aqvâli ma’kûl u matbû’ gibi görünür ammâ hâkîkat yüzinden nazâr (30) olinsa şol mâr meşâbesindedür ki tâhiri munaqqaş bâtını pür-zehr-i merdüm-keş kişi evvel nazârda n’eydügün bilmez eger bunları kelimâta çekmek için ol meclisde olan balıq yumurtasına **372a** (1) bu nedür diyü tecâhül itseñ deve kuşu yumurtasıdır diyü cevâb virürler eger içlerinden bir ikisi tarahhüm idüp şu derd-mend açlığınan gelmişdür koñ bir pâre çorba yisün diyü yir göstermek isteseler şaff-ı ni’âlde cümlesinün altı yanında yir gösterürler zîrâ hîç birisi kendüni tabanlayup üstü yanına geçdüğine râzî degüldür (5) her biri ‘ucb u kibirle bir dâbbedür ki deveden büyük hisâr çapısına sığmaz hikâyet niteki ol bir gözsüzi deve depmiş gözsüz görmedüğü sebebden kazıyye n’eydügünü ma’lûm idinmeyüp hây beni somunla uran qarındaş diyü çağırurmuş bir hârif eyitmiş hey derd-mend deve gibi ne bağırursın seni deve depdi dimiş gözsüz der-mend vây böğüreyüm diyü nâleye ser-âgâz itmiş imdi (10) ‘âkil oldur ki zemâne ehlinün cûd-ı sehâsından perhîz idüp bâr-ı minnetini yüklenmiye zîrâ hasîsün ihsân u ‘atâsı bî-ğarâz degüldür hikâyet niteki ol bir A’râbî devesin yâvi kılmış her çend ki cüst u cûy eylemiş bulumamış âhir gazabından şasem-yâd eylemiş ki deveyi bulursa bir dirheme bey’ ide ittifağ deve ele girmiş A’râbî itdüğü yemîne peşimân olmuş âhir ol devenün (15) boynuna bir kedi asup deve bir dirheme ve kediyi yüz dirheme ammâ bu şartla ki birbirinden ayırup bey’ itmezem dimiş bir hârif ol mahalle irüp ol gürbe gibi ‘Arabun kelimâtuñ şütür-gürbe görüp eyitmiş bu şütür-i garîb-erzândı eger ol kılâde-gerdeninde olmayaydı nazm

ÚDOW× D@µ Ml; iF pO; F pÆC ÛîòÎ
lzDF ÚpF kph ÚçC MkDµ q ÚëC éÆ

kLÛF çÛkpËF PÛ× q éÆ ôkÔÂ
²⁴ lzDF Úr¾ pOz oDF q oDF oCrç

²⁴ Le’îm eger be-şütür bahşedet ‘atâ me-sitân
Ki in zi’ adet-i ehl-i hîred birün bâşed

Çılâde-i ki zi-minnet be-gerdeniş bended
Hezâr bâr zi bâr-ı şütür fezûn bâşed

(20) neşr Baba Şütür bu resme zemâne ehlinün hâsedinden şikâyet idüp biraz dañı kılet-i fakır u fâkadan şikâyet itdi 'âlem ni'metle mâl-â-mâl olmuşken bu fakır hücre-i gâmda pây-mâl u perişân-hâl olup belâ-yı 'ayile vü 'ayyâl-ı maqâle hicâl komamışdur didi biz eyitdük şimdi zamân-ı refâhiyyetdür her nesne keşret ü vefretinden erzen gibi erzân olmuşdur ammâ sen bârân-ı gâmdan güncşik gibi lerzân (25) olmağ neden gelür diyicek Baba Şütür bir lahza deve gibi sorudup andan ıssın görmüş köpek gibi sırıdup eydür 'aceb temâşâdur tatalum birdebir aqçeye imiş aqçe olmayıcağ neyle alursın didi yârândan biri eyitdi Baba şütür senün aqçem yoğ diyüp fağrdan dem urduğun bana 'aceb gelür zîrâ sen bir zille-bend hârîfsin hemân sende aqçe yok denizde balığ yoğ diyicek Baba Şütür aqçesi olmadığına kendü gibi (30) gâlib yemîn idüp andan ol yâr-ı zarîf eyitdi Baba Şütür bu fakır u fâğa ki çekersin bunun sebebi nedür bilür misin eyitdi tâli'imün nühûsetidür ki gökden deve semeri **372b** (1) yağarsa kışkıyı boğazıma geçmez devletlü hudâvendigâr bundayken sârvân başı bizi gözedürdi hayli huzûrumuz var idi şimdi istimâ' olmuş deveye dönüp dururuz eger Yedi kule Diz-dârı Deve Kemâl Ağa olmasa açlığdan öldürdüm her ne belâ ki çekerüz tâli'ün şe'âmetindendir hattâ oğlanken dañı şöyle (5) bed-tâli'düm ki büsbüyük deve gibi oğlanken benden kiçirek oğlanlarla aşık oynardum yudarlardı aşık oynanda dañı şol bir nev'î oyun ki oğlancıklar içinde sıç kırtul dimekle ma'rûfdur ekşer evvel oyunu oynayup nevbet hâşma dönicek Deveci Murâd bir bir avurt diyü ağzum yurlardı zîrâ oğlancıklar bu sözi ol oyunda çok dirler ol oyunun dañı aslı budur ki (10) aşığı sultân tarafı düşicek yeğer hâcib tarafı düşicek bir aşık dañı kıtar hâcible sultân ikisi bile düşicek sıçması oldur ki yeñilür pes benüm tâli'imün şomluğı ekşer kıat durur kıat durur da sıçururdu hâşm yudardı nice olaydı ki ben yudaydum ve dañı bed-tâli' olduğumdan gayrı şed-asl ahmağdum ki oğlancıklarla bilmece meşel iderdük hiç birin bilmek vâki' olmazdı (15) bir gün bir oğlan bir bilmece meşelin sordı ki dört lâb bir küp egri çüb yumrı top nedür didi ben eyitdüm ki cânlu mı cânsız mı eyitdi cânludur eyitdüm yinür mi yenmez mi eyitdi yinür bizüm evde var mı didüm eyitdi vardur fikr idüp eyitdüm bilemedüm 'âciz kıalup şehri istedi Develi'nün Karahîsâr'ın virdüm kıabül eylemedi âhir Lapseki'yi alup eyitdi devedür dört lâb ayağıdur bir küp kıarıdur (20) egri çüb boynıdur ki çevgândan gâlatdur yumrı top başıdur diyüp ol oğlan benüm hâmağatuma gülüp kendüzin bilmezler de saña selâm olsun didi şimdi ki zamâne oğlancıkları bu mertebede zîrekdür ki ellerinde meyve cinsinden bir nesne görseñ getür saña devecik adı vireyin diyüp aldayup elinden almağ murâd idinseñ bizüm kıapumuz küçücükdür deve sığmaz diyü cevâb virürler (25) ol hâmağatun ve şe'âmetün sebebidür ki saçum sağalum gözüm ağardı bir büsbüyük deveye beñzer nesneyi göstereşer göremezüm deve de olursa sen anı göremezsin diyü ta'n iderler hattâ Dolaman mantarın devşirmege şahrâya çıksam deve tabanı didükleri ot ki Fâriside aña şütür-gâz dirler andan gayrı nesne bulmazam diyüp bu resme hâmağatından ve tâli'ün nühûsetinden (30) ve kılet ü kıilletinden şikâyet idicek 'aziz yârânlardan birisi yine Baba Şütür'i kelimâta çeküp eydür Baba Şütür bunca ma'kül ve munca kelimât ki söylersin **373a** (1) diyünce hikâyât-ı garîbe ki rivâyet eylersin beñzer ki deryâ-yı ma'ânide seyâhat itmişsin didi Baba Şütür eyitdi beli misâfirân Şâm u Haleb ü Hicâzla nice def'a sefer-i Beytullah idüp hecîn develeri gibi ki anlara yel devesi dirler 'Arab beriyyelerinde gezmek vâki' oldı ol yâr eyitdi Baba Şütür Hicâz seferine (5) bunca def'a ki vardum geldüm dirsın hiç bir fazîlet kesb itdün mi ki yetmiş kere hacca varan deve ıssın oldurmuş diyü işidirüz diyücek Baba Şütür çok fazîlet kesb itdüm cümleden birisi itâ'at ve inkiyâdda hilmüm bir mertebede olmuşdur ki ilerü bir oğlancık bir yire da'vet itse mihmâr-ı ihtiyârımı eline virürüm nereye dilerse yidüp alur gider hikâyet ol bir sıçan gibi geh bürdeyi (10) görmüş geh şahrâda kılbırın sürüyerek otlavup gezer sıçan deveyi göricek hırısı gâlib olup mihmârına yapışup kendü ini tarafına çekmiş devenün cibilleti 'adem-i muhâlefet üzre olmaduğı ecilden müşa muvâfağat idüp inine varmış nağar idüp görmüş bir

“Alçak, pinti kışi sana deve yüküyle hediye verse alma, kabul etme. Çünkü bu akıll ehlinin adetinden çıkmak demektir. Minnetten, bir gerdanlık onun boynuna takar ki bin devenin yükünden daha fazla ağır olur.”

‘aceb sūrâh ki müflisler kîsesinden tenük ‘âşıklar gönlerinden tar mûşa eyitmiş ey muhâl-endîşe senüñ (15) sūrâhuñ böyle küçük benüm cettüm böyle büyük ne benüm cettüm küçülür ve ne senüñ sūrâhuñ büyür pes benümle senüñ avurtuñda sóhbet ü mucâleset ne yüzden sûret bağlar dimiş beyt

ÚCİBN İÆ ÚkpÊ ½os peF ½p± Co ÚCk éxpv
²⁵ PvpËÛOwx Co éÂDÛ ÚkpF yİ× ½DÇz ok

neşr İmdi қазиyye böyleyiken yine bir oğlancığa muhâlefet itmeyüp muvâfaqat iderüm ve dañi ber-fazîlet bunı (20) kesb itdüm ki eger şâdîde vü ger gamda her ne hâlde olsam halkı dañi ol hâlde mülâhaza iderüm hikâyet nitekim Mevlânâ Naşruddîn H^vâce rahmetullahi ‘aleyh bir gün baş қазırlarmış acırmış meger o ešnâda bir deveye yük yükledürmiş deve bağırmiş Naşruddîn H^vâce eyitmiş ‘acebâ şol derd-mend devenüñ dañi başını mı қазırlar ki güler dimiş ve bu fazîlet dañi başa pesdür ki (25) bir işi tekrâr tekrâr mülâhaza idüp sonra fikr iderüm tâ netîcesin fikr itmeyince işlemezüm sonra bir nedâmet vâki’ ola diyü hikâyet niteki bir devecinüñ iki örgüçlü bir devesi varmış iki günde bir buña tuz yükledüp bâzâra götürürmüş bir gün bu devenüñ havudın alup şahrâya şalup kendü bir ağaç sâyesinde h^vâba varmış deve otlayuraқ çıkar (30) dikenlerden gül-be-şekker gibi yiyürek deveciden biraz ıraқ gitmiş meger bu devenüñ bir dilkü dostı var imiş ittifâk ol dilkü ol araya irüp deveyi görüp **373b** (1) ilerü gelüp anuñla muşâfaha idüp hâl ü hâtırın sorup eyitmiş yâ cemel-i hüb ne ğarîb arıқ düşüp za’îf olmışsin ki evvel bir dağa beñzerdün dimiş deve dañi deveciden şikâyet idüp eyitmiş bir zâlim-i bî-rahm şâhibüm var her gün ıraқ yirden ağır tuz yükin yükledür bâzâra getirüp şatar sebab (5) oldur ki ol ağır yükden gövdem yağır olup böyle arıқladum diyü ol arıқ deve dilküye böyle cevâb viricek dilkü eyitmiş hîç bir çâre yoқ mudur ki bu belâdan halâs olup yükin bir mikdâr yiynile dimiş deve eyitmiş bunca zamândur ki fikr iderüm hîç bir çâre bulumadum dimiş dilkü eyitmiş bu tuz götürdigün yolda hîç şü var mıdur deve eyitmiş bir ‘âli ırmaқ (10) vardur ki içinden uğrayup geçerüm dilkü eyitmiş imdi hîle oldur ki ol ırmağın ortasına varduğın gibi çökesin deveci seni қалdırunca hayli tuz erür yükin bir mikdâr yiynilür bir nice def’a böyle idicek deveci dañi bilür ki bu işi yük ağırlığından idersin lâ-büdd yüküñi yiyniledür ağır yükden halâs olursın dimiş deve dilkünüñ (15) nasîhatı ile ‘âmil olup şoñunı mülâhaza itmeyüp yarındası tuz yükiyle ol ırmağa yaқın gelicek deve ‘aceylele yürüyüp ırmağa girüp deveci devenüñ sür’atini görüp dün қодуğumuñ eşeri zâhir oldı diyince deve ırmağın ortasına irüp çökmüş deveci turğurunca hayli tuz erimiş bir nice def’a böyle idicek deveci devenüñ hîlesini (20) bilüp bu kez tuz yirine deveye yük yükletmiş deve şuya gelüp çökicek muқayyed olmamış deve şuda vâfir eglenüp yüki şuyı ol қadar yutmuş ki devenüñ yüki қуруна dönüp tuz yükünden dañi ağır olmuş deveci deveyi қалdırup sürmiş deve yük altında zâr zâr inlermiş deveci eydürmiş bir nesne öğrendün çok nesne çok unutdun bildügün (25) yañulduğına yitmedi nite ola ki benüm fikrüm senüñ fikrinden girü қala dimiş imdi kişi her nesnenüñ şoñunı mülâhaza itmek gerek ki peşîmân olmaya yük ağırlığından deve yıқılıp çatı ayrıldığundan sonra gidermenüñ ne fâ’idesi var pes nâdim olıcaқ işi işledükden sonra peşîmân olmanuñ ne aśsısı var ve dañi ber-fazîlet bunı tañsîl itdüm ki nâ-cinsle (30) tuz etmek yiyüp bir sofraya el suñmazum şöyle ki bir da’vetde sevmedigüm mürâyî şûfilerden ki ba’zı kimesne ola ben ol ta’âmdan yimezüm **374a** (1) segirdişüp şu hengâme nedür yoқsa deveyi çerâ қubbeye mi çıkarurlar diyüp beni teferrüc iderlerdi baş açıқ yalın ayaқ ne ‘aceb yürür diyü te’accüb қılurlardı қуша sedd deveye na’l olmaz diyüp Baba Şütür bu resme ba’zı muhâvere idüp tolabına el urdı bir kâğıd çıkardı nazar idüp gördük

²⁵ Sürmedân-râ zarf-ı bañr-ı jerf kerden key-tüvân

Der-şikâf –ı müşe burden nâqa râ müstenkerest

“Derin denizi sürmedana (sürme kabına) sığdırmak ne mümkün! Farenin deliğine deveyi götürmek uygun olmayacak bir iştir.”

ki muşennâ hat ile (5) deve resminde bir beyt yazmışlar ammâ okuması hayli müşkil Baba Şütür eyitdi bunca zamândur ki bu beyti okumada 'âciz kalmışumdur hîç oğur kimseye tuş gelmedüm siz dañi görün diyüp ol kâğıdı elümüze şundi biz dañi alup mütâla'a kılup nažar iderken nâ-gâh H'âce 'Abdu'l-kâdir-i Hatîp çıkagelüp ol hattı elümüzden alup bir lahza nažar kılup ol beyti bilüp (10) bir hoş avâzla ser-âgâz idüp oğıdı ki Mevlânâ Mu'azzî şütür evsâfında buyurmuşdur beyt

و oDîwF و kβh ^lÛC وk rîN Ūβîç îDç
 26 ŪOh DÛ ok و éëβJ ok وpÆ ækpF ŪCβçA ç C

neşr Baba Şütür ol beytün feth olmasından ve Mevlânâ 'Abdu'l-kâdir'ün şadâsından gergin deve gibi kükreyüp esriyüp cûşa gelüp semâ'a girüp hey hey cimâl gibi biraz (15) debreyüp kalgıdı na'ralar urdı şöyle ki deve çanı gibi şadâsıyla hücrenün içi dopdolu oldu yârândan biri 'Abdu'l-kâdir'e tahsîn idüp eydür Mevlânâ Hatîb bugün 'ilm-i mûşikîde şadâyla 'Abdu'l-kâdir-i şânisin ki deveyi rağsa getürdün ammâ tîğ-ı tabî'atun gâyet tîz imiş ki deve tabanında kılıc şmadun didi bâri ol gün seherden giceye dek (20) Baba Şütür'ün hücrende bu resme muşâhebet eyleyüp vaqt-i şâm olıcağ kelimâtı temâm idüp yârân müteferriğ oldu ve's-selâm va'lahu a'lem bi's-savâb.

KAYNAKÇA

- AYNUR, Hatice (1997); Mahremî ve Şeh-nâmesi, I. Kısım Yavuz Sultan Selim Dönemi, İnceleme-Metin-Sözlük-Dizin, (Basılmamış Doçentlik Takdim Tezi) İstanbul.
- İSEN, Mustafa (1994); Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım, Ankara.
- KAVRUK, Hasan (1998); Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, M.Fuad (1986); Edebiyat Araştırmaları I, Ötüken yay. İstanbul.
- Kuranikerim ve Açıklamalı Meâli (1993); TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara.
- LEVEND, Agah Sırrı (1968), Divan Edebiyatında Hikâye I, TDAY, Belleten, 1967, Ankara. s.71-115
- LEVEND, Agah Sırrı (1985), Türk Edebiyatı Tarihi, Giriş, Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1985), Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara,
- Meşa'irü's-Şuarâ or Tezkire of Âşık Çelebi (1971), Haz. G.M. Meredith-Owens, London.
- Sohrweide, Hanna(1981); Türkische Handschriften (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 262,63; No:282.
- ÜNVER, İsmail (1993); "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", Türkoloji Dergisi, XI, Ankara.s.51-90

²⁶ Hây-ı heyûn-ı tîz-dev andek-hôr u bisyâr-ı rev

Ez âhuvân burde girev der-pûye vü der nâ-hoten

"Amma da hızlı koşan, az yiyen, çok yol giden bir devedir. Yürümede ve koşmada ceylanlardan (daha hızlı giderek) ödülü kazanır (yani koşuda birinci gelir)."